

A hegeli filozófia sorsa a marxizmus fejlődése folyamán.

1. Jubileum: áttekintés: jelen - múlt - jövő. Kérdések összetartoznak. Múlt kutatása ilyenkor: kipillantás a jövőbe; meghatározza a mai feladatot - perspektíva.

Különösen : hegelianizmus. Mert persze van történet - polgári filozófiában is. De ez egészen más jellegű. Válság 48 előtt. Megszakadás 48 után. "Döglött kutya" /egykor Spinoza/. Ujhegelianizmus: lényeg, dialektika eltűnik.

Egészen más: Hegel és marxizmus. 30 utáni válság eredménye a marxizmus / itt csak filozófia. Három forrás: ökonomia és utópikus szocializmus itt nem. / Egyedül itt: több mint filozófiai iskola: társadalom életének eleven tényezője. Spinoza elevenné válása / Goethe, Schelling, Hegel stb. / még haladó polgári - Hegel már: munkásosztály.

Nem egyenes út / Csernisevszkij: filozófia útja ^{sem} Nyevszkij Prospekt. / Ezeket a kanyarokat. Tanulságok.

2. Szinte dokumentumszerű találkozás. Marx levele atyjához 1937 november 10. : megismerkedés, első elsajátítás. Fiatal Marx : hegelianus. / Rövidség kedvéért csak Marx és nem Engels. Különben is: ut egyénibb is, tipikusabb is. /

Hegelianizmus válsága / egzoterikus és ezoterikus Hegel - Heine / Marx:

a. / már disszertáció: nem így; rendszer belső ellentmondásai

b. / Hegel társadalmi politikai álláspontjának bírálata.

Ennek ~~összefüggés~~ összefüggése rendszer és módszer gyengéivel. Nem véletlen: materializmusba átmenő kritika összefüggése: radikális demokratákból szocialistákká. Marx /és fiatal Engels/: ökonomiai élet dialektikája. Ricardo és Hegel találkozása - a szocializmusból megvilágítva.

Fenomenológia bírálata. Miért ez?

MTA FIL. INT.
Lukács Archí

a. / belső ok: mert ökonomia és dialektika összefüggése itt le gnyilvánvalóbb. / Munka tesz emberré; Hegel korszerű ökonomia

alapján - ugyanakkor itt idealizmus bírálata - vele egész hegeli idealizmus./

b./ Történelmi helyzet. Baloldali hegelianizmus: szubjektivizálás / öntudat filozófiája/. Hegel - Fichte felé. Alap: inkább **F**enomenologia mint Logika.

Ezzel megindul harc Hegel és hegelianusok ellen:

a./ közös: idealizmus ellen. ~~X~~Főhangsúly: történelem, társadalom, (tömeg, forradalom, stb./ materialista vagy idealista fölfogása.

b./ Hegel és hegelianusok szembeállítás.

Ezzel kapcsolatban folytatólagos harc / párhuzamosan Hegel bírálatával /Hegel eltorzítása ellen/ Prúdhon, később Lassalle./

3./ 48 bukása után. Hegel eltűnik: "döglött kutya". Ott, ahol utóvégharcszerűen szerepel: idealizmus megmerevítése, eltorzítása, közelítés Fichtéhez /Lassalle/ .

Polgári legendák ellen: nincs ellentét, sőt lényeges különbség sem fiatal és érett Marx között a Hegelhez való viszony kérdésében /Marx levele Engelshez 1858 január 14./ Marx nemcsak kiemeli, hogy "Adalékok" módszere számára milyen fontos volt Hegel újbóli **elob**szása - hanem terv: a hegeli dialektikus módszer racionális magjának külön tárgyalása.

E dokumentum nélkül is világos kép: "Adalékok" bevezetése: idealista és materialista dialektika világos kritikai szembeállítása. Ennek egyenes vonalú folytatása: két módszer szembeállítása "Tőke" második kiadásának előszava. Hegel felhasználása az ökonomiai művekben. A legfontosabb hegeli kategóriák / közvetlenség és közvetítés, általános-különös-egyedi, ellentétek egysége és mozgása, tagadás tagadása stb. / materialista alkalmazása, új anyagból való kinövesztése. Lenin: megírta a **Tőke** logikáját.

MTA FIL. INT.
Lukács Arch.

Ebben az időben már Marx és Engels egyedül álltak a világon a hegeli filozófia ismeretével és megértésével. Nemcsak a polgári gondolkodás fordult el Hegeltől, és lett pozitivistá, szubjektív idealista stb. hanem még Marx és Engels legközelebbi hívei is ebben

a tekintetben: polgári világ, nem mestereik. Konfliktus Wilhelm Liebknechttel: mert Hegelt a porosz állameszme felfedezőjének és dicsőítőjének mondta. / Engels Marxhoz 1870 május 8. Marx Engelshez május 10./

Ez a folyamat, a hegeli filozófia materialista átállítása - kapcsolatban különböző tudományok konkrét problémáival - szakadatlanul folyák Marx és Engels életében. Nemcsak "F. uerbach" adja Hegel történelmi helyét és főleg viszonyát az őt követő gondolkodókhoz, "Antidühring", a "Természet dialektikája" kézírata mutatják, milyen alapvető jelentőséget tulajdonít Engels a hegeli dialektika materialista felhasználásának a természettudomány problémái megoldásában. Elmaradt /pozitivista stb./ filozófia - és a döntő kérdések fel nem ismerése. Természettudomány fejlődése: Hegel mindig aktuálisabb lesz.

Marx halála után az öregedő Engels növekvő aggodalommal: marxizmus ellaposodása a fiataloknál, még ha komolyak és tehetségesek is. Innen számos levél. Hegel szerepe bennük igen nagy. Engels igyekezete: minden filozófiai érdeklődésüt Hegel tanulmányozására rábírni. "Hegel nélkül természetesen nem megy a dolog" írja /1891 november 1./ Schmittnek és egyuttal pontos tervet ad neki: hogyan, milyen szempontokkal, milyen sorrendben stb. olvassa Hegel műveit. És még ott is, ahol nem emeli ki kifejezetten: igazi konkrét dialektika / tudás alapján / - tudatlanság és könnyelmű vulgarizálás ellen: hegeli dialektika /már hegelianusok ellen is: Hegel enciklopedikus tudása - vele szemben üres konstrukció./

4./ II. Internacionálé. Engels aggodalmai beigazolódnak. Polgári /szubjektív idealista, agnosztikus stb./ befolyás. Növekvő közönyösség elmélettel szemben.

Nyíltan Hegel ellen: Bernstein /Kant/: Hegel /mint dialektika/, Blanqui /mint forradalom/ - revidéálandó Marxban.

Általában: teljes közöny /Kautsky, Lafargue / . Kantba átfordítás /Max Adler/.

Még Mehring is. Nagy tudás ellenére - semmi jele, hogy Hegelt magát ismerte volna; még esztetikát is csak - Vischeren keresztül. Nem csoda: esztetika Kantra épül. Nem véletlen: filozófiaellenesség /Engelstx félreértve/ : csak történelem.

Egyetlen kivételnek látszik: Plechanov. Híres cikk Hegel 60. halála napjánx /1891/. Hegeli történet és társadalomfilozófia érdekes elemzése. Máshol is - polemikus cikkek, főleg esztetika - látható komoly Hegel-ismeret. Mégis Lenin: Plechanov rengeteget írt filozófiáról, de a tulajdonképeni dialektikáról, mint filozófiai tudományról - semmit.

Mindennek következménye: Marxizmus stagnálása, sőt hanyatlása. Marxizmus egészéből teljes^{en} kiesik a dialektikus materializmus. Marxizmus alatt ez az idő kizárólag a történelmi materializmust érti. Ennélfogva - még legjobbaknál is, mint Mehring és Plechanov - történelmi relativizmus. Kisebбекnél együtt dogmatizmussal, praktícizmussal, elmélet iránti közönyösséggel /Kant, Mach, Hilferding, Schopenhauer/.

5./ Lenin filozófiai állásfoglalása kezdettől: ellentét máx II. Internacionálé fő irányjaival. Fő harctér: materializmus. "Empirikritícizmus": két korszak: Marx-Engels, dialektikus materializmus; övé: dialektikus materializmus. Látszólag nem érinti a Hegelkérdést. Valóságban kezdettől fogva ide tendál. Mert Lenin tisztán látta, hogy a materializmus védelme az idealizmus ellen Marx után csak a máx dialektikus materializmus elveinek következetes és konkrét keresztülvitele alapján lehetséges. Csak két eset:

a./ machisták ellen, akik dialektikus materializmust nem ismerik el, de a történelmi materializmust igen.

b./ Modern fizika. Valóság felvet dialektikus problémákat. Fizikusok csak mechanikus materializmust ismerik. Ezért : menekülés az idealizmus ba. /Engels magasabb fokn/.

Ezért hegeli filozófia megbecsülése. Nemcsak objektív idealizmus elhatárolása szubjektívtól, hanem marxizmus három formája: egyik Hegel.

Ezekben a kérdésekben kezdettől fogva egyedül áll a II. Internacionáléban.

Fokozottabb 1914-től. Hegel, főleg Logika beható tanulmányozása. Érdekes: Engels számára : lényeg-jelenség központ: kapitalista társadalom megértése és bírálata. Lenin: eszme logikája: Hegel és marxizmus legintimebb érintkezési pontja. Munka és teleológia. Idealizmusba burkolt materializmus a dialektikus összefüggések kicsúcsosodása. Dialektikus és történelmi materializmus belső módszertani összefüggése.

Nem véletlen /ebben is önállóan marxi módszer/ Hegel mellett Aristoteles és Leibnitz.

Ugyancsak nem véletlen megismerés történetének nagy programja: filozófia-egyres tudományok- gyermek szellemi fejlődése - állatok szellemi fejlődése - nyelv - pszichológia - érzések fiziológiája.

A filozófia történetének hegeli szellemű tárgyalása. Plechanov módszerének bírálata.

Hatvⁿ évvel Marx fenomenológia bírálata után hasonló színvonalu. Különbség: Marx és Engels olyan időben élnek, amikor Hegel az igazi, eleven szellemi nagyhatalom. Ezért:

- a./ leszámolás idealizmusával
- b./ elhatárolás követőitől
- c./ felhasználás dialektikus materializmus megteremtéséhez.

Lenin feladata az elfelejtett Hegelt újra megtalálni, Hegel- a marxizmus ~~külső~~ bírálatait megújítani és a kornak megfelelően továbbfejlesztetni - és nem utoljára: az újonnan fölfedezett eredményeket elterjesztetni, megszilárdítani, a marxista tudomány igazi alapjaivá tenni. Filozófiai végrendelet: marxisták: "A hegeli filozófia materialista barátainak társasága" /1922/.

Mindaz természetesen nem enyhíti Hegel idealizmusának bírálatát. Talán senkisé is volt olyan szenvedélyesen éles mint Lenin. De éppen abban Marx utódja: mind a két pólus legjében kifejlődve.

6. Lenin alapvető Hegel-kommentárjai igen későn /1933/ nyilvánosak. Cikkeiben és beszédeiben elszórt utalásai alig hatnak. Főleg mert filozófiai vita /1929-30/ előtt közvélemény: Plechanov marxizmus igazi filozófusa; Lenin főleg "a gyakorlat embere". Vita: egyrészt elválasztja Feuerbachot Marxtól, másrészt bírálja a plechanovi orthodoxiát, elválasztja Plechanovot és Lenint, kiemeli Lenin filozófiai jelentőségét.

Filozófia fejlődésére nem termékeny. Főleg, mert hamarosan megindul a dogmatizmus, a személyi kultusz korszaka. A Párttörténet 4. fejezete.

Nagy lépés vissza Leninhez képest. Itt nem részletek.

a./ Propagandisztikus leegyszerűsítés - elmélyült kutatás helyett.

b./ A személyi kultusz azonban: ez a leegyszerűsítés dogmává merevedik: a dialektikából most már csak annak szabad léteznie, amik a 4. fejezetben megvan. Tehát: dialektika négy ismerve - a lenini tizenhat letiltva.

c./ Merevedés: Sztálin - talán pedagógiai okokból - külön dialektika, külön materializmus. Marx-Engels-Lenin: éppen a kettő összefüggése; éppen materializmus révén: dialektika új, speciális kategóriái, Hegel igazi bírálata, meghaladása, helyes kezdeteinek, sejtéseinek továbbvitele stb. Ezek itt megszűnik.

Vele együtt Hegel-kutatás. Két hamis véglet:

a./ Hegel filozófiájának "akadémikus" tárgyalása /gyakran polgári hatás/.

b./ Időről-írdőre merev dogmatikus elvetés.

1944-es határozat: Hegel mint a francia forradalom elleni feudális reakció ideológusa. Történelmileg tarthatatlans; ellentmond a tényeknek, a marxizmus klasszikusainak. Teljes szakítás

azok hagyományaival. /Dogmatizmus plusz praktikizmus: a Hitler ellenes háboru napi agitációja 7 az Ehrenburg féle "Fritz" - mint a filozófiatörténet axiómája./

Ezt a fejlődést betetőzi Zsdánov 1947-es fejlépése.

a./ Minket érdeklő Hegel kérdés "már rég el van döntve. Semmi ok sincs arra, hogy újból felvessük..."

b./ Ennek alapja - tulmenve Sztálinon - filozófia története kizárólag materializmus és idealizmus harca. Ha ez igaz volt - amit abban az időben nem egyszer hirdettek - Lenin tévedett volna a három forrást illetően: a marxizmus egyenesen a régi materializmusból /Feuerbachot beleértve/ nőtt volna ki. Ha az idealizmus mindig reakciós - mire való Hegellel foglalkozni? A dialektika Marxnál az égből pottyán, de azt se szükséges kutatni - amit tudni kell, benn áll a 4. fejezetben.

Természetes: Hegel ismét "döglött kutya" lett a dogmatikus közvélemény előtt. Ha volt marxista kutató, aki ár ellen - agyonhallgatás.

7./ Sztálin halála - Zsdánovi lidércnyomás enyhülése, legfőképpen XX.Kongresszus és azt követő viták - lényeges változás. Persze nem közvetlenül Hegel kérdés. Sőt itt - még kongresszus előtt kezdik felszámolni a 44-es határozat következményeit. Egyéb célkitűzések /lenini örökség/ ugyanabban az irányban. Mert Hegel komoly tanulmányozása marxisták által mulhatatlanul a dialektika elmélyítéséhez vezet. És másrészt: nem lehet a dialektika problémáit elmélyülten tanulmányozni, anélkül, hogy Hegel módszerére vissza ne nyulnánk. Azáltal, hogy a fejlődés a lenini örökségből indul ki / logika, dialektika, ismeretelmélet egysége/ mulhatatlanul a dialektika tematikájában, módszerében stb. : típusában Hegel felé közeledik: kérdések gazdagsága - dialektikus megváltásuk magában véve is ehhez a tipushoz közelít.

Ennek fontossága. "Kiiktatás", "álprobléma" stb. - nem arra felelünk, amire választ várnak. /Persze : válasz lehet más mint amit

várnak./ Elmegy emberek feje felett - otthon és nemzetközi vonalon.

Sztálini korszak: befejezett marxizmus. /Eszme: a kapcsolatot két idézet között.) Öregedő Engels és Lenin programja: kezdet. Ebben Hegel: nemcsak logika, hanem pl. filozófiatörténet, esztetika, stb. Kedvező helyzet: Marx lerakta az alapot; Lenin újból /Marx sok alapvető írását nem ismerhette./ Mi: rajtuk épülve, őket folytatva. Nagy lehetőség : Lenin végrendelete: "A hegeli filozófia materialista barátainak társasága."

MTA FIL. INT.
Lukács Arch.

Hezel. Akademie